

2020-ci ildə 44 günlük Qarabağ müharibəsi Zəfərlə başa çatdıqdan, Qarabağ Ermənistan işgaldən azad edildikdən və respublikanın ərazi bütövlüyü tam bərpa olunduqdan sonra ölkəmizdə dağıdılmış infrastrukturun bərpası, məcburi köçkünlərin öz yurdlarına qayıtması, Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun firavan və xoş güzəranının bərqərar olduğu mərkəzə çevriləməsi üçün quruculuq və yenidənqurma işlərinə başlanıldı.

Bu tarixi prosesin ilk günlərində Azərbaycan Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandani İlham Əliyev xalqa müraciətində demişdir: "Böyük qayıdış başlayır, bütün bərpa işlərinə başlanıllıb. Əminəm ki, biz düşməni cəmi 44 gündə öz torpaqlarımızdan qovduğumuz kimi, tarixi torpağımızı - Qarabağımızı da ən qısa müddətdə bərpa edəcəyik".

Tarixin arxada qoyduğu 5 il göstərdi ki, Azərbaycan xalqının güclü lideri İlham Əliyevin bu sözləri sadəcə bir vəd olaraq qalmayıb. Bilavasitə dövlət başçısının rəhbərliyi ilə işlənin hazırlanmış "Azərbaycan Respublikasının işgaldən azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramı"nın qəbulundan sonra Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda ərazilər mina və partlamamış hərbi sursatlardan təmizlənməyə, şəhər və kəndlər yenidən tikilməyə, infrastruktur laiyhələri reallaşmağa, yollar inşa edilməyə, yeni elektrik stansiyaları istifadəyə verilməyə, istehsal müəssisələri yaradılmağa başlanıldı və nəhayət, məcburi köçkünlərin mərhələli şəkildə yenidən doğma yurdlarına dönüşüne start verildi. Əlbətə, bütün bu proseslər - böyük miqyas almış tikinti və quruculuq işləri regionun müasirləşməsində əsas rol oynayan Azərbaycan Prezidentinin şəxsi nəzarəti altında həyata keçirilir.

Azərbaycanın 30 il işgal altında qalmış torpaqları bu illər ərzində "vehşi tayfalar" - həylər tərəfindən amansızcasına tar-mar edilmiş şəhər və kəndlər tamamilə viran qoyulmuşdu. Tarixi abidələr, yollar, məktəblər, xəstəxanalar, yaşayış binaları xarabalığa çevrilmişdi.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin strateji düşüncəsinin bəhərəsi olan möhtəşəm layihələr və onların həlli sürətlə gerçəkləşir. Dövlət başçısı bu ilin fevralında müsahibəsində böyük qürur hissini ilə qeyd etdi ki, "Azərbaycan

Şanlı Zəfərdən böyük quruculuğa

2021-ci ildən Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun bərpasına 19 milyard manatdan çox vəsait ayırib". Görülən işlər böyük miqyası əhatə edir. Xatırladaq ki, su-elektrik stansiyaları Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda əsas yer tutur. Bölgədə ümumi 280 meqavat gücündə 30 kiçik su-elektrik stansiyası artıq istismara verilib. Yeni kənd və qəsəbələr, şəhərlər öz doğma sakinlərinə 35 illik fasilədən sonra qucaq açıb. İşgaldən azad edilmiş ərazilərimizdə 6 şəhər, 2 qəsəbə və 22 kənd olmaqla, ümumilikdə indiyədək 30 yaşayış məntəqəsinə əhalinin köçürülməsi həyata keçirilib. Qarabağ və Şərqi Zəngəzura bu il noyabr ayının 1-dək 20879 nəfərdən ibarət 5256 ailənin qayıdışı təmin olunub. Buradakı bərpa-quruculuq işləri və digər peşə fəaliyyəti ilə bağlı müvəqqəti yaşayan şəxsləri və Qarabağ Universitetində təhsil alan tələbələri də nəzərə alsaq, həzirdə işgaldən azad olunmuş ərazilərdə məskunlaşmış əhalinin ümumi sayı təxminən 62 min nəfər təşkil edir. Bu proses yüksək səviyyədə davam edir.

Böyük qayıdış programının əsas bəndlərindən biri nəqliyyat

infrastrukturun bərpası və inkişafı layihələridir. Müasir yolların, dəmir yolu xətlərinin və hava limanlarının tikintisi prioritetlərdən biri kimi gündəmdədir. Qeyd edək ki, işgaldən azad edilmiş ərazilərimizdə bərpa və quruculuq işləri ilk olaraq yolların salınmasından, enerji ilə təminatdan başlayıb. "Azərbaycan Respublikasının işgaldən azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramı"nda erməni vandalizmə məruz qalan ərazilərdə təkcə Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyi tərəfindən icra edilən layihələrin sayı 44, yolların ümumi uzunluğu isə 3 min 40 kilometr təşkil edir. Ötən illərdə 6 avtomobil yolu tikintisi başa çatdırılıb. Tikintisi davam edən 38 layihənin isə 2025-2026-ci illərdə başa çatdırılması nəzərdə tutulub.

Son 5 ildə bu ərazilərdə həyata keçirilən nəqliyyat layihələri həm miqyasına, həm sayına görə bir dəha Azərbaycan dövlətinin qüdrətini, əzmini nümayiş etdirir. Ötən 5 ildə Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun nəqliyyat infrastrukturunu ilə bağlı 60 layihə üzrə 3501,6 kilometr

uzunluğunda yolun tikintisinə başlanılıb. Bu layihələrdən 16-sı tam, 1-i isə qismən sona çatıb.

Zəngilan, Füzuli və Laçında beynəlxalq hava limanlarının inşasını da xüsusi qeyd etməliyik. Dəmir yollarına gəldikdə Bərdə-Ağdam, Horadiz-Ağbənd və Ağdam-Xankəndi dəmir yolu xətləri üzrə layihələndirmə və tikinti işləri aparılıb. Bərdə-Ağdam dəmir yolu xətti isə tam istifadəyə verilib.

Prezident İlham Əliyev cari ilin əvvəllərində yerli televiziya kanallarına müsahibəsində demişdir: "Biz əsas infrastruktur layihələrini yəqin ki, bir-iki ilə başa çatdıracaq".

Ən çox vəsait bu layihələrə gedir. Çünkü 60 kilometrdən çox tunellər, körpülər, elektrik stansiyaları, su anbarları inşa edilir. Biz artıq orada 30-dan çox su-elektrik stansiyasını işə salmışıq, dəmir yolları çəkmışik. Yəni bütün binalar əsas maliyyə yükü götürür.

Təqribən 2-3 ildən sonra əsas infrastruktur layihəleri başa çatacaq və ondan sonra yaşayış fondunun yaranmasına istiqamətləndiriləcək məbləğdən böyük olacaq".

Son illərdə istifadəyə verilmiş obyektlərin qısa siyahısına

nəzər salanda aydın olur ki, Böyük qayıdış programı çərçivəsində qısa müddətdə bir çox hədəf dəfə olunub. Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun nəqliyyat sektorunda müstəsna əhəmiyyət daşıyan hava limanları, demək olar ki, fəaliyyətə başlayıb: 2021-ci ildə istifadəyə verilən Füzuli Beynəlxalq Hava Limanı, 2022-ci ildə prezidentin açılışını etdiyi Zəngilan Beynəlxalq Hava Limanı və bu il mayın 28-də Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin və Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın iştirakı ilə istifadəyə verilmiş Laçın Beynəlxalq Hava Limanı.

Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda layihələrin həyata keçirilməsində şəhərsalma, ekologiya və infrastruktur innovativ yanaşmalarla bağlı tələblərə ciddi şəkildə əməl edilir. Dayanıqlı inkişaf konsepsiyası çərçivəsində "yaşıl enerji" və rəqəmsal texnologiyalar prinsiplərinə əsaslanan "ağlılı şəhər" və "ağlılı kənd"lərin tikintisi uğurla davam etdirilir.

**Rəhman SALMANLI,
"Azərbaycan"**